

MAGYARORSZÁG TÉRKÉPEKBEN

MAGYARORSZÁG TÉRKÉPEKBEN

Szerkesztette

KOCSIS KÁROLY
SCHWEITZER FERENC

Magyar Tudományos Akadémia
Földrajztudományi Kutatóintézet

Budapest, 2011

Szerzők

ALFÖLDI L., BARNABÁS I., BELUSZKY P., BERÉNYI I., BIHARI Z., BORHIDI A., BOZÓ L., DOMBRÁDI E., DÖVÉNYI Z., ERDŐSI F., FODOR I., GÁL Z., GYŐRI F., HAAS J., HAJDÚ Z., HORVÁTH F., INOTAI A., KATONA T.J., KISS É., KOCSIS K., KOVÁCS F., KOVÁCS Z., LAKATOS I., MICHALKÓ G., NAGY E., ORMAI P., PÁSZTOR L., POMÁZI I., PROBÁLD F., SCHWEITZER F., SZABÓ J., SZALAI S., TARDY J., TINER T., TÓTH J., TÓTH L., VARGA Z., VÁRALLYAY GY.

A térképek szerzői

ÁDÁM L., BADA G., BELUSZKY P., BERÉNYI I., BEREZNAVAY A., BIHARI Z., BORHIDI A., BORSY Z., BREZSNYÁNSZKY K., DOMBRÁDI E., DÖVÉNYI Z., FARKAS Z., FEKETE A., FODOR I., GÁL Z., GÓCZÁN L., GYŐRI F., HAAS J., HAHN GY., HORVÁTH F., INOTAI A., JUHÁSZ Á., KERESZTESI Z., KESZTHELYI SZ., KISS É., KOCSIS K., KOVÁCS Z., LÁNG S., LÁSZLÓFFY W., LOVÁSZ GY., MAROSI S., MICHALKÓ G., MÓNUS P., NAGY E., NEMES NAGY J., PÁSZTOR L., PÉCSI M., PESTI CS., PINCZÉS Z., POMÁZI I., PROBÁLD F., RÉTVÁRI L., SCHWEITZER F., SÍKHEGYI F., SOMOGYI S., SOÓ R., SZABÓ B., SZABÓ J., SZÉKELY A., SZENTIMREY T., SZILÁRD J., TARDY J., TÁTRAI P., TINER T., TÓTH J., TÓTH L., VÁRALLYAY GY., VARGA B., VARGA Z., ZÓLYOMI B.

Lektorálta: KLINGHAMMER I., TINER T.

Kartográfia: KERESZTESI Z.

AGÁRDI N., FARKAS Z., KAISER L., KOVÁCS A., MOLNÁR M., SZABÓ B.

Tipográfia: GARAI-ÉDLER E.

Borítóterv: KERESZTESI Z., KOVÁCS A.

Technikai munkatársak: CSAPKÁNÉ LACZKÓ M., MOLNÁR M., POÓR I.

Sokszorosítás: Pannónia-Print Kft.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változatainak kiadási jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában (fotókópia, mikrofilm vagy más adathordozó) nem sokszorosítható és nem publikálható.

Felelős kiadó: Kocsis Károly igazgató
Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, www.mtafki.hu
© MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, 2011

A kiadvány megjelenését támogatta:
Magyar Tudományos Akadémia
Nemzeti Kulturális Alap
Paksi Atomerőmű Zrt.

ISBN 978-963-9545-33-5

TARTALOM

ELŐSZÓ (<i>Pálinkás József</i>)	7
MAGYARORSZÁG A VILÁGBAN (<i>Kocsis Károly–Schweitzer Ferenc</i>)	9
TÖRTÉNETI FÖLDRAJZI FOLYAMATOK (<i>Hajdú Zoltán</i>)	21
TERMÉSZETI KÖRNYEZET	30
Geofizika (<i>Horváth Ferenc–Dombrádi Ferenc–Tóth László</i>)	30
Földtan (<i>Haas János</i>)	35
Domborzat és táj (<i>Schweitzer Ferenc</i>)	39
Éghajlat (<i>Bihari Zita–Szalai Sándor–Bozó László</i>)	46
Felszíni és felszín alatti vizek (<i>Alföldi László</i>)	52
Talajok (<i>Várallyay György–Pásztor László–Szabó József</i>)	59
Növényföldrajz (<i>Borhidi Attila</i>)	65
Állatföldrajz (<i>Varga Zoltán</i>)	71
Természetvédelem (<i>Tardy János</i>)	75
Környezetvédelem (<i>Fodor István–Pomázi István</i>)	81
NÉPESSÉG ÉS TELEPÜLÉS	88
Népesedési jellemzők (<i>Dövényi Zoltán–Kocsis Károly–Tóth József</i>)	88
Etnikum és vallás (<i>Kocsis Károly</i>)	100
Parlamenti választások (<i>Kovács Zoltán</i>)	108
Tehetségföldrajz (<i>Tóth József–Győri Ferenc</i>)	117
Települések (<i>Beluszky Pál–Kovács Zoltán</i>)	121
GAZDASÁG	139
A gazdaság általános jellemzői (<i>Probáld Ferenc</i>).....	139
Mezőgazdaság (<i>Berényi István</i>)	148
Bányászat és energiaellátás (<i>Barnabás István–Katona Tamás János–Kocsis Károly</i> <i>Kovács Ferenc–Lakatos István–Ormai Péter</i>).....	161
Ipar (<i>Kiss Éva</i>).....	176
Közlekedés (<i>Erdősi Ferenc</i>).....	189
Távközlés (<i>Tiner Tibor</i>)	197
Bankhálózat (<i>Gál Zoltán</i>)	203
Belkereskedelem (<i>Nagy Erika</i>).....	210
Külkereskedelem és tőkeforgalom (<i>Inotai András</i>)	217
Turizmus (<i>Michalkó Gábor</i>)	224
IRODALOM.....	231
MAGYAR HONISMERETI FÖLDRAJZI BIBLIOGRÁFIA.....	240
ÁBRÁK JEGYZÉKE	243
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	247

ELŐSZÓ

A tér képe az élet rajza: összetett jelrendszer, amely létrehozza a felfedezés, a tapasztalás, a tudós rögzítés egységéből a hely, a nemzet, a világ „röntgenfelvételét”. Amikor rájuk tekintünk, tud-

juk, hogy jelöléseik, arányaik a természet és az ember életvonalai. A térképek a bölcs belátás és a bátor tájékozódás képességével ruháznak fel minket, érteni engedik a környezetet és önmagunkat: követni a változásokat, keresni a különbségeket. A térkép ugyanakkor a tér ideológiájának és a térkezelés-kultúrájának lenyomata is, hiszen nem egyszerűen ábrázol, de magyaráz és értelmez. A megrajzolt valóság térképe így válik jelentéssé, szándékok, elvek és értékek kifejezőjévé. Történelem és tér metszi benne egymást, és tagadhatatlan, olykor éles vonalakkal húzza meg, jelöli ki a maga üzenetét.

A magyar földrajztudomány és térképészet így nem csupán a rólunk és országunkról alkotott külföldi „kép” formálásában játszott és játszik kiemelt szerepet, hanem a hazai hon- és nemzetismeret formálásában is. Ez a tudományos kutatást, az ismeretterjesztést, a felső- és közoktatást szolgáló tevékenység az elmúlt évszázad során meglehetősen eltérő időbeli intenzitással és politikai céllal folyt. Az 1918 és 1945 közötti időszakot főként hazánk történelmi-területi egységének (teljes vagy részleges) helyreállítását szolgáló, a trianoni katasztrófa hatásait tükröző (magyar és idegen nyelvű) földrajzi publikációs tevékenység jellemezte. Majd az alapvető politikai, társadalmi, gazdasági változásokat, a szocialista társadalmi rend megszilárdulását követően, az 1960 utáni három évtizedben megszülettek azok a geográfiai ország-ismertető és nemzeti atlaszok (1967, 1989),

amelyek az új, szocialista Magyarországot voltak hivatottak bemutatni.

A nemzeti atlaszok a független államok önkifejezésének megalapozó szimbólumai, csakúgy, mint a himnusz, a címer vagy a zászló. A rendszerváltozáskor megszületett Magyar Köztársaságnak azonban még nincs ilyen térképes jelképe, amellyel a 21. század második évtizedében tükröt tarthatnánk magunk elé. Ennek elkészültéhez azonban olyan áttekintésre és együttműködésre van szükség, amely lehetővé teszi, hogy méltósága és örök értéke legyen a nemzeti és a környező világ mai térképének.

Az MTA Elnöksége ezért több mint fél évtizede olyan, a maga nemében egyedülálló regionális atlaszszorozat elindítására kérte fel az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetet, amely egyesíti az eddig megjelent hon- és szomszédságismereti könyvek és atlaszok erényeit. A széles körű nemzetközi és hazai ismeretterjesztés érdekében először az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó balkáni országok természeti, társadalmi és gazdasági arculatát bemutató „Délkelet-Európa Térképekben” (2005), „South Eastern Europe in Maps” (2005, 2007), majd 2008-ban, az Ukrán Tudományos és Művészeti Akadémiával való együttműködésünk eredményeként „Ukraine in Maps” c. kiadvány látott napvilágot. 2009-ben, a rendszerváltozás 20., NATO-csatlakozásunk 10., EU-tagságunk 5. évfordulóján, a külvilág tájékoztatására jelentettük meg a „Hungary in Maps” c. kiadványt.

Addig is, amíg a nemzet nagy atlasza a Földrajztudományi Kutatóintézet irányításával készül, a jelenleg kiadott, 200 színes térképpel, ábrával pazarul illusztrált, könyvszerű kis atlaszsal szeretnénk tájékoztatást nyújtani a magyar olvasóknak hazánk természeti környezetének, társadalmának és gazdaságának jelen állapotáról, közelmúltbéli változásairól. Láttelepet közös életünkről, amely ezekben a rendszerező ábrákban megmutatkozik.

PÁLINKÁS JÓZSEF
az MTA elnöke